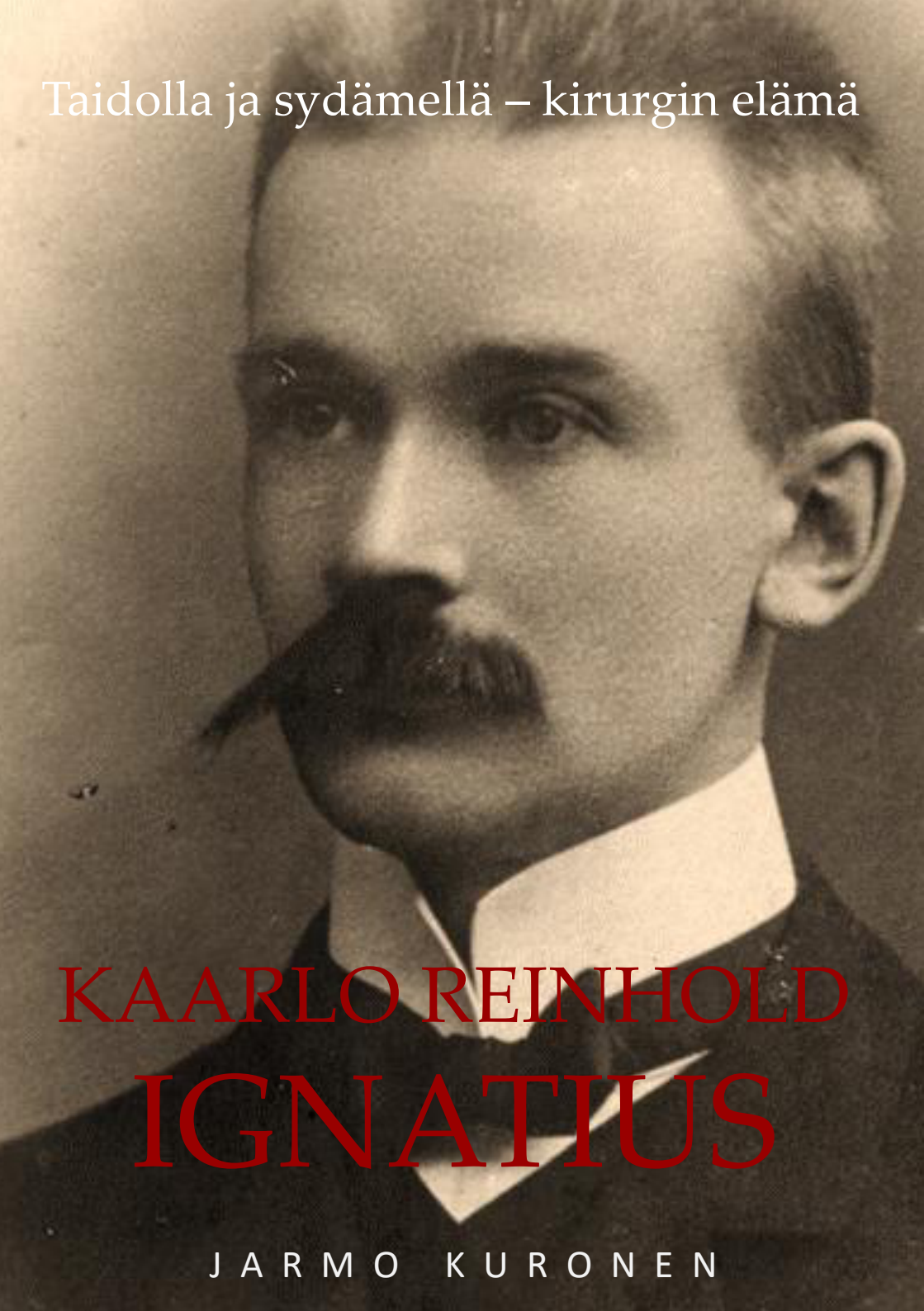

A sepia-toned portrait of a man with a mustache, wearing a dark suit and a white high-collared shirt. The man is looking slightly to the left of the camera. The background is a plain, light-colored wall.

Taidolla ja sydämellä – kirurgin elämä

KAARLO REINHOLD
IGNATIUS

J A R M O K U R O N E N

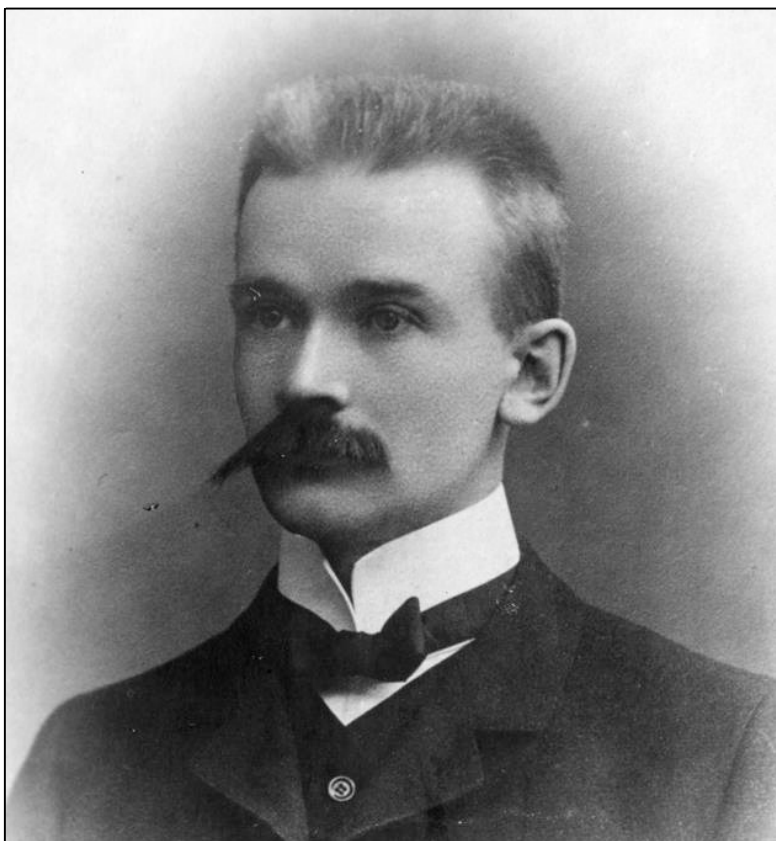
Jarmo Kuronen

KAARLO REINHOLD IGNATIUS

Taidolla ja sydämellä –

Kirurgin elämä

HELSINGISSÄ

K. R. Ignatius

KARL (KAARLO) REINHOLD IGNATIUS

(1876–1953)

OMISTETTU 90 VUOTTA TÄYTTÄNEELLE

KIRURGI RISTO IGNATIUKSELLE SEKÄ

HÄNEN EDESMENNEEN PUOLISONSA

LÄÄKÄRI LIISA IGNATIUKSEN MUISTOLLE.

© 2024 Jarmo Kuronen

Väridiakuvat © 2024 Risto Ignatius

Graafinen suunnittelu: Jarmo Kuronen

ISBN: 978-952-80-8557-7

Kustantaja: BoD · Books on Demand GmbH,

Helsinki, Suomi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

SISÄLLYS

ESIPUHE	9
SUMMARY	13
IISALMEN APTEEKINMÄELLÄ	15
KOULULAISENA KUOPIOSSA	23
KOULUKORTTEERISSA NANNY-TÄDIN LUONA	27
OPISKELUAIKA JA YLIOPPILASKUNNAN LAULAJAT	37
DUODECIMIN SIHTEERINÄ 1901–1903	46
TAKAHARJUN SAIRAALAN RAKENNUSHANKE	49
RUNNI	51
ENSI KOSKETUS MIKKELIIN LÄÄKÄRINÄ	55
YKSITYISVASTAANOTTO MIKKELISSÄ 1904	59
AVIOLIITTO 1905	61
ALAVUDEN KUNNANLÄÄKÄRIKSI 1906	63
VIAPORIN KAPINAN TODISTAJA 1906	65
MUUTTO KAJAANIIN 1906	74
ALKEELLISET OLOSUHTEET KOSKEN ÄÄRELLÄ	80
HAMMASLÄÄKÄRIN TEHTÄVIÄ, JOS AIKAA ON	85
TARTTUVIA TAUTEJA JA PETTULEIPÄÄ	88
TERVASUKSIA, LAIVAYHTIÖ JA TURVAKOTEJA	91

MAGNETISMIA, NARKOOSIA JA PUUDUTUKSIA	94
KAJAANIN UUSI SAIRAALA VALMISTUI 1910	96
TELEFOONI	103
KOHTALOKAS SAUNAREISSU JA HÄKÄMYRKYTYS	106
HYRYNSALMEN PIIRILÄÄKÄRIT BUSS JA HJELT	109
UMPILISÄKKEITÄ, TYRIÄ, KEISARILEIKKAUKSIA	110
TUTKIMUSVÄLINEIDEN PUUTE SAIRAALASSA	115
SUOMALAINEN OOPPERA	118
KAJAANIN SAUNA	120
SUVUN TIIVIS YHTEYS	122
LASTEN SYNTYMÄT	123
RAUTATIELÄÄKÄRI JA TYÖPAIKKALÄÄKÄRI	130
LÄÄKÄRI POTILAANA 1918	133
VIKKELÄ PUUKKOJUNKKARI JA KIRJAILIJA	140
IGNATIUS HAKEE YLILÄÄKÄRIKSI MIKKELIIN	148
HAIKEA LÄHTÖ KAJAANISTA	153
K.R. IGNATIUS MUISTELEE KAJAANIA	155
”IKNATIUS” KAINUUN KANSAN MIELISSÄ	157
K.R. IGNATIUS SAAPUU MIKKELIIN	160
OPINTOMATKA WIENIIN 1925	162

50-VUOTIAS KAARLO REINHOLD IGNATIUS	166
KIRJE KAUKO IGNATIUKSELLE 1926	168
OHJEITA NUORELLE KAUKO IGNATIUKSELLE	169
MIKKELIN SEUDUN LÄÄKÄRIYHDISTYS	172
HÄKÄMYRKYTYSTAPAUKSIA MIKKELISSÄ 1928	176
EHDOTUS UUDESTA SAIRAALASTA	178
MIKKELIN LÄÄNISAIRAALAN HUONO TILANNE	180
UUDISRAKENTAMINEN ALKAA 1932	182
SAIRASTELUA JA HOITOA HELSINGISSÄ 1934	186
RUNO KAUKOLLE JOULUNA 1934	187
ERITTÄIN HARVINAINEN LEIKKAUS	189
AUTOILEVA IGNATIUS JÄÄMERELLÄ 1939	193
NEUVOSTOLIITTO POMMITTI SAIRAALOITA	207
IGNATIUS JA MANNERHEIM	218
MANNERHEIMIN SÄHKE KARIN IGNATIUKSELLE	220
KUNNIAMERKKEJÄ HAAVOITTUNEILLE	221
SOTAINVALIDIEN KUNTOUTUS JA HUOLTO	224
YLILÄÄKÄRI K. R. IGNATIUKSEN LÄKSIÄISISSÄ	226
IGNATIUS TÄYTTI 70 VUOTTA 2.1.1946	238
KESÄHUVILA "MÖKKY" MIKKELISSÄ	240

POTILAIKEN MUISTOJA	249
LAAJA YSTÄVÄPIIRI MIKKELISSÄ	253
K.R. IGNATIUS PERSONALLISUUTENA	255
SAIRASTUMINEN JA KUOLEMA	258
ELÄMÄNTYÖN POHDINTAA	261
ELÄMÄNKATSOMUS JA VOIMANLÄHTEET	271
TIETOJA MATRIKKELEISSA JA MUISSA LÄHTEISSÄ	283
TIETEELLISET TYÖT JA ESITELMÄT	286
K.R. IGNATIUKSEN ELÄMÄN KÄÄNNEKOHTIA	293
KIRJALLISUUS	300

ESIPUHE

Kaarlo Reinhold Ignatius (1876–1953) on kiinnostava ja merkittävä historian henkilö, joka oli lahjakas ja sangen taitava lääkäri ja kirurgi. Hän toimi professori Matti Äyräpään aikana Duodecim-seuran sihteerinä eli ”*pöytäkirjurina*”, vaikutti Suomen terveydenhuollon kehitykseen toimien kolmen sairaalan rakennusprojektissa ja Kainuun terveystoimikassassa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kirurgian nousun aikaan hän suoritti harvinaisia leikkauksia, kuten ruokatorven ohituksia. Ignatius toimi lääkärinä niin rauhan kuin sodan aikana, Mikkelin lääninsairaalan eli 17. sotasairaalan ylilääkärinä. Hänestä ei ole kirjoitettu vielä elämäkertaa. Omaelämäkerrallisia elementtejä on Ignatius itse toki julkaissut vuonna 1948, vain yhdeksi kappaleeksi jääneessä 55-sivuisessa kirjassaan ”*Kajaanin yleisestä sairaalasta*.”

Ajatus jonkinlaisen elämäkerrallisen kirjoituksen tekemiseen lääkintöneuvos, kirurgi Kaarlo Reinhold Ignatiuksesta tuli edesmenneeltä HLL Anneli Pulkkiselta. Hän oli kertonut paljon tarinoita Kaarlo Ignatiuksesta, äitinsä Kaijan isästä, juuri mainitusta henkilöstä. Lähteinä olen käyttänyt Kaarlo Ignatiusta sivuavia kirjoja, kirjeitä, dokumentteja ja valokuvia sekä kirkonkirjoja. On ollut kunnia saada tämän kirjan valmistelussa neuvoja Kaarlo Ignatiuksen pojanpoika kirurgi Risto Ignatiukselta, joka on laajasta arkistostaan antanut julkaisuun kirjeitä, historiallisia dokumentteja ja valokuvia. Mielenkiintoinen yhteenvedo on hänen edesmenneen puolisonsa tohtori Liisa Ignatiuksen laatima erinomainen 17-sivuinen sukuhistoriallinen esitelmä

”Kuulokuvia lääkintöneuvos, kirurgi Kaarlo Reinhold Ignatiuksen elämästä” vuodelta 2006.

Erittä hieno ja arvokas lähde on ollut professori Matti Klingen sukukronikka *”Iisalmen ruhtinaskunta”* vuodelta 2006, jossa hän tarkasti, perusteellisesti ja laajasti asettaa sekä Ignatiuksen että Laguksen sukujen historiaa ajalliseen viitekehykseensä.

Kaarlo Ignatius on mainittu useissa kohdin dosentti Kyösti Väänäsen laajassa teoksessa *”Serafiimiritarien lääninlasaretista kuntayhtymän keskussairaalaksi”* vuodelta 1995 kuten myös Kajaanin ajoista kertovassa Panu Pulman ja Oiva Turpeisen laajassa teoksessa *”Pikkukaupungin unelmia,”* jotka esimerkillisesti ovat taltioineet terveydenhuollon haasteita kehittyvissä pikkukaupungeissa Mikkeliissä ja Kajaanissa. Persoonallisen välähdyksen Kaarlo Ignatiuksesta tuovat kirjailija Teuvo Pakkalan *”Kirjeet”* vuodelta 1925, joissa Pakkala kuvaa tyylillään syvällisesti potilaan ja lääkärin välistä vuorovaikutusta. Kaiken kaikkiaan lähteitä on noin 120.

Kuvastimena Kaarlo Ignatiuksen elämään on ollut Ignatiuksen suvun historian tietty ajanjakso. Toinen heijastuspinta ovat olleet Mikkelin lääkäriyhdistyksen säilyneet muistiinpanot, joita selvittelin aiemmassa tutkimuksessani Mikkelin seudun lääkäriyhdistyksen historiasta. Kolmas kosketuspinta ovat kajaanilaisten ja mikkeliäisten suussa säilyneet muistot pidetystä lääkäristä. Neljäs näkökulma on ollut kiinnostus kirurgian kehitykseen 1900-luvun alun Suomessa. Ignatiuksen työ 1900-luvun alun Kajaanissa muistuttaa hyvin paljon kehitysmaalääkärin arkityötä 1990-luvun Tansaniassa, jossa kirjoittaja sai itse toimia. Viides näkökulma ovat Kaarlo Ignatiuksen pojanpojan, kirurgi Risto Ignatiuksen arkistoista löytyneet harvinaiset, osittain värilliset

valokuvat, jotka hän on myös värikkäiden tarinoidensa siivittämällä tuonut ensimmäistä kertaa julkaistaviksi. Kirjan kuvitus perustuu siis suurimmalta osin suvun ja Risto Ignatiuksen hyvin ainutlaatuihin ja laajaan kuva-arkistoon. Esitän siis kirjan tekijänä omasta puolestani suuret ja lämpimät kiitokset Risto Ignatiukselle harvinaisista värivalokuvista, alkuperäisistä perheen mustavalkokuvista ja historiatiedoista. Lämmin kiitos myös Heli Saarnelle muisteluista ja valokuvista, Martti Saariselle, Kajaanin museon ja Kajaanin kirjaston henkilökunnalle sekä monille muille heidän avustaan tämän kirjan syntyvaiheissa. Kiitän vielä sydämellisesti professori Reino Pöyhää sekä puolisoani LT Marja Kurosta käsikirjoituksen lukemisesta ja siihen liittyvistä rakentavista korjauksista, täsmennyksistä ja suosituksista.

Tavoitteena on ollut kertoa tämän teoksen kautta sekä suvun piirille että lääketieteestä ja historiasta kiinnostuneille lääkäri ja kirurgi Kaarlo Ignatiuksesta, koettaen tavoitella hänen näkökulmiaan ja koettaen välittää hänen havaintojaan ja tuntojaan. Olen sijoittanut tapahtumia myös niiden historiallisiin viitekehyksiin. Huomautan kuitenkin, ettei tämä teos ole siinä mielessä objektiivista tieteellistä historian tutkimusta, että lähteinä on käytetty paljon subjektiivisia kuvauksia, aikalaiskuvauksia, jopa kansanperimätietoa, historiallista viitekehyksen kuvausta ja muiden muassa sanomalehtitietoja. Suvun piiristä saatuja lasten ja jälkeläisten haastattelujakin on käytetty, joskin rajoitetusti.

Jos tämä teos välttämättä halutaan sijoittaa historialliseen tutkimuskehykseen, voidaan siinä nähdä joitakin piirteitä narratiivisesta historiankirjoituksesta. Haluttaessa esittää tutkimuskysymyksiä ovat ne lyhyesti seuraavanlaisia: Mitkä

olivat Kaarlo Reinhold Ignatiuksen elämäntyön historiallinen merkitys, lääketieteen historiallinen merkitys ja kansanterveydellinen merkitys? Lisäkysymyksenä on: Mikä oli Ignatiuksen voimanlähde työssään?

Toivon, että tämä teos palvelee tarkoitustaan valottaen joitakin näkökulmia Kaarlo Reinhold Ignatiuksen elämään.

Mikkelissä marraskuussa 2024

Jarmo Kuronen

SUMMARY

Kaarlo Reinhold Ignatius (1876–1953) is an interesting and significant Finnish historical personality who was a talented and skillful physician and surgeon. During the period when Professor Matti Äyräpää was in the leadership of the Finnish Scientific Society Duodecim, Ignatius worked as the secretary of the Society. Ignatius was involved in the establishment of three hospitals, namely Takaharju Tuberculosis Hospital in Punkaharju, Kajaani General Hospital and Mikkeli County Hospital. Moreover, he was involved with the Health Politics in Kainuu, one of the most underdeveloped areas during the period. Throughout the decades when surgery in Finland experienced a rapid era of development, Ignatius performed demanding operations, such as bypass operations of the oesophagus. Ignatius was the Doctor in Charge of Mikkeli County Hospital during peace and of the 17th War Hospital in Mikkeli during WW2. Although Ignatius published by himself one copy of a booklet of 55 pages of his period in Kajaani, there are not yet biographies of him. There are some 120 references.

My mirror image of Kaarlo Ignatius's life represents a specific period in the history of the Ignatius family. Another reflection surface is the minutes of the Physicians' Society of the Mikkeli District used in Jarmo Kuronen's prior study of the History of the Society. The third aspect comprises the memories of Ignatius' patients. The interest in the development of surgery in Finland at the beginning of the 20th century has been the fourth point of view. The physician's work in Kajaani at the beginning of the 20th century reminds

me a lot of the work of physicians in the 1990s in Africa. The fifth aspect is the extremely rare photographs from the archives of Kaarlo Ignatius' grandson, surgeon Risto Ignatius, who is responsible for many of the photographs in this book that are published for the first time. The research questions in this narrative are: What is the significance of the life's work of Ignatius from the historical, history of medicine, and public health aspects? What was his source of energy?

Mikkeli, in November 2024

Jarmo Kuronen

IISALMEN APTEEKINMÄELLÄ

Iisalmi, Pohjois-Savon pienehkö kylä, sai kauppalan oikeudet 1860 ja vuonna 1891 siitä tuli kaupunki.¹ Pian kasvuvauhtia saanut Iisalmi kehittyi Kuopion ohella toiseksi maakunnan vetovoimaketuksista Venäjän alaisen Suomen suuriruhtinaskunnan autonomian eli itsehallinnon saavuttaessaan loppuvaihettaan. Kehityksestä huolimatta Ylä-Savossa, kuten aluetta myös kutsuttiin, oli silti 1800-luvun loppupuolella vielä suhteellisen paljon köyhyyttä.² Väestön terveystilannekin oli 1800-luvun loppupuoliskolla koko maassa huono. Katovuodet, nälänhädät, kulkutaudit kuten isorokko ja yleinen yhteiskunnallisten olojen jälkeenjääneisyys aiheuttivat suurta kuolleisuutta³. Vielä niinkin myöhään kuin vuonna 1890 kolmannes Ylä-Savon asuinrakennuksista oli savupirtejä. Alueella oli kylläkin myös vaurautta; oli yksittäisiä liikemiehiä ja metsäkaupoilla rikastuneita tilallisia. Ruotsinkielisiä oli selvästi vähemmän kuin esimerkiksi Etelä-Savossa.⁴

Vuonna 1876 Suomi oli vielä Venäjän alainen suuriruhtinaskunta, ja elettiin siis autonomian aikaa. Keisari Aleksanteri II oli viritellyt ajatuksia Suomen valtiopäivistä ja senaattori J.V. Snellman pyrki maltillisen yhteistyön kautta toteuttamaan liberaalia uudistuspolitiikkaa.⁵ Ilmapiiiri oli siis toiveikas, koska suomenkielelle luvattiin 20 vuodessa tasavertainen asema ruotsin rinnalla.⁶

¹ Pöijärvi 1955, II: 65; <https://fi.wikipedia.org/wiki/Iisalmi>.

² Wirilander 2008: 785.

³ Vuorinen 2002: 43; Mattila 2011: 48. Vuosina 1865–1868 Suomessa pahoja katovuosia, ns. nälkävuosia.

⁴ Wirilander 2008: 785.

⁵ Vahtola 2005: 257–259.

⁶ Ibid.

Yksi kehityksen ja samalla kaupungin symboli olivat apteekit, joita oli aiemmin ollut Suomessa vain suuremmissa kaupungeissa. Iisalmi oli saanut niin sanotut persoonalliset apteekkioikeudet jo vuonna 1857, joka tarkoitti, että apteekki maksoi veroa kruunulle eikä apteekkioikeuksia voinut siirtää toiselle henkilölle.⁷ Iisalmen ensimmäisen apteekin perustaja oli ollut Isak Nordling.⁸ Apteekkitoiminta oli vakiintunut Iisalmessa kuitenkin vasta vuonna 1866, jolloin apteekkari Johan Erik Bergman oli ostanut Iisalmen kauppalasta tontin N:o 17 ja rakentanut sinne apteekkikartanon. Vuonna 1869 hän oli kuitenkin siirtänyt yrityksensä tontille N:o 15, joka sitten viimein sitten vakiintui Iisalmen apteekin paikaksi Ilvolankadun ja Kauppakadun kulmaan. Tälle tontille Bergman rakensi uuden, silloisen kauppalan suurimman talon. Instituutio oli niin merkittävä, että apteekki vakiinnutti mälle nimen ja tästä lähtien siellä oltiin ”Apteekinmäellä”. Liikemiehenä tunnettu Bergman piti apteekkinsa yhteydessä myös Iisalmen ensimmäistä kirjakauppaa sekä ajalle tyypillisesti viinakauppaa. Puuhakas Bergman menehtyi nuorena, vain 32-vuotiaana vuonna 1872⁹.

Bergmanin lanko, porilaissyntyinen proviisori Gustaf Fredrik Ignatius (1844–1931), muutti Iisalmeen Kotkasta myyden siellä vasta vuoden toimineen apteekkinsa vuonna 1873¹⁰. Hän oli toki palvellut Iisalmen kanta-apteekissa farmaseuttina jo kymmenisen vuotta aiemminkin, mutta palasi välillä opiskelemaan valmiiksi proviisorintutkintoaan Helsinkiin¹¹.

⁷ Wirilander 2008: 403.

⁸ Peldán 1967: 712.

⁹ Ignatius 2006; Klinge 2006: 512–524.

¹⁰ Klinge 2006: 513.

¹¹ Klinge 2006: 513; Ignatius 2006.

Kaarlo Ignatius (1876–1953) on kiinnostava ja merkittävä historian henkilö, taitava lääkäri ja kirurgi. Hän on vaikuttanut Suomen terveydenhuollon ja nimenomaan kirurgian kehitykseen, toimien lääkärinä niin rauhan kuin sodan aikana Kajaanissa ja Mikkelissä. Päämajakaupunki Mikkelissä hän toimi 17. sotasairaalan ylilääkärinä. Ennen antibioottien aikakautta 1930-luvulla Ignatius teki vaativia operaatioita muuan muassa rakentaen potilaalle ruokatorven käyttäen ohutsuolisiirrettä. Kirjassa on välähdyksiä suvun historiasta ja myös päämajakaupungin elämästä sen traagisissa vaiheissa. Värivalokuvat ovat kirurgi Risto Ignatiuksen arkistosta.

ISBN: 9789528085577

